

Bir tıp ve hukuk sorunu: Euthanasia

A medical and juridical problem: Euthanasia

Kriton Dinçmen

Adalet Bakanlığı, Adli Tıp Kurumu, İstanbul, Türkiye

Asırlardan beri filozoflar, ahlakçılar, din adamları gibi özellikle hekim ve hukukçular tarafından da zaman zaman ortaya atılan euthanasia konusu, son 20 yıl içinde gerek dünyada gerekse memleketimizde daha çok ve daha cesur bir biçimde tartışmaya başlanmıştır.

Tabu bir konu olması nedeniyle, pek çok düşünülmesine karşın açıkça tartışılmaktan kaçınılan euthanasia'nın konumu, boyutları, perspektifleri, indikasyonları ve bilhassa doğurduğu hukuksal sorunların, cesaretle ve samimi bir şekilde açıklanması ve değerlendirilmesinin faydalı olacağı kanısındayım.

Doğaldır ki böylesine müphem ve daima koyu bir sis tabakası ile örtülü bir konunun tüm cep-helerinin bir makalenin dar sınırlar içinde irde-lenmesi ve kesin sonuca varılması olanaksızdır. Bu konuyu dile getirmekteki amacımız hukuk ve tıp adamlarımızla euthanasia'yı bir kez daha hatırlatarak, ilgilerini çekip değişik paneller ve kişisel bildirileri kapsayan ilerideki euthanasia sempozyumlarının kapılarını aralamaktır.

Eu: iyi ve thanatos: ölüm kelimelerinden oluşmuş ve sözlük anlamı olarak iyi-ölüm, kolay-ölüm, rahat-ölüm anlamına gelen euthanasia (1), esasında, "iyileşmeyeceği ve halen duymakta bulunduğu katlanılmaz ıstırapını son nefesine kadar hissedeceği tıbben katıyetle belirlenmiş ve bu durumun kendisi tarafından bilinen ve fakat herhangi bir akli arıza içinde bulunmamakla hukuki ehliyetini tamamen sahip bir kimsenin, kendi bilinçli ve hür iradesi ile verilmiş isteği üzerine, kendisini tedavi eden hekim tarafından

kendisine en ufak ıstırap ve acı çektirilmeden hayatının sonlandırılması" olarak tarif edilebilir.

Gayet tabii, yukarıdaki tanımlamada yer alan "iyileşmeyeceği ve hatta duymakta bulunduğu tahammül edilmez ıstırapını son nefesine kadar hissedeceği" kararının verilmesi son derece güç ve büyük sorumluluk taşıyan bir husustur. Böyle bir karara, muhakkak bir şekilde hastanın hastalığı konusunda uzman bir hekimler grubunun uzun klinik ve laboratuvar tetkiki ve hastaya tıbben geçerli tüm tedavi yöntemlerinin tatbikinden soma ve başarısız olduklarının saptanması sonucu varılabilir. Ayrıca, hastanın da tam bir şuurluluk ve uyanıklık hali içinde olup durumunun idrakinde olması, olayları kavrayıp onlardan sağlıklı sonuçlara varabilme yetisinde olduğu gibi etrafın telkinlerine karşı koyabilip kendi hur iradesi ile karar alma ve kararlarını eyleme dönüştürebilme selabetinde bulunması; yani tam ve mutlak bir akıl sağlığı içinde olup hukuki ehliyetini tamamen haiz bulunması gerekir (2).

Euthanasia kavramı içinde, bir taraftan hastayı ilgilendiren çok önemli hususlar olduğu gibi, diğer taraftan da hastasının arzusunu yerine getirecek hekimi ilgilendiren aynı önemde ve açıklanması da zor hususlar mevcuttur.

Euthanasia olayını, hekim gözetimi ile, ruhen sağlam ve herhangi bir psikoza musap olmayan şahıslardaki intihar olayı ile eşanlam ve eşdeğerde görmemiz gerekir. Her iki olayda aynı felsefi, tıbbi, hukuksal ve dinsel öğeler mevcuttur; zira her ikisi de bireyin kendi yaşamına tasarruf

etme ve istediğinde onu sonlandırma özgürlüğünü ilgilendirir. Tek farkla ki, ilkinde fail kişinin kendisi olmasına mukabil, ikincisinde fail, kişinin, bu isteğini yerine getirmede maddi kuvvet ve olanağı olmadığı için, bu arzusunun yerine getirilmesi için kendi hür iradesi ile vazifelendirmiş bulunduğu bir hekimdir (3). Hekimlik mesleği açısından olayı değerlendirdiğimizde, her hekimin mesleğine başlarken etmiş bulunduğu Hippokrat yemininde “insan hayatına ana rahmine yerleştiği andan öleme kadar saygılı olma ve onu koruma” ögesi kendisini belirtmektedir (1). Ancak, hemen belirtelim ki, hekimliğin temel görevi de “insan ızdırabına son verme”dir. İşte, bu ızdırıp kelimesinin üzerine biraz durmamız gerekir; ızdırıp sadece ağrı veya sancı değildir; geniş anlamda ızdırıp kavramının içine ağrı, sancı, ağır sıkıntı, öz mahrem tuvaletini yapamama ve genel hususta başkasının yardımına bağımlı olma, sfinkter kontrolü kaybı, ağır fiziksel sakatlığı ve yetersizliği nedeni ile kişinin kendisine karşı saygısının tehlikeye girişi gibi geniş bir öğeler spektrumunun girdiğini düşünürsek, bazı hallerde, hastanın hayatının sonlandırılmasının insan ızdırabının ortadan kalkmasına matuf bir tıp eylemini oluşturduğunu düşünebiliriz (2).

İşte, bir taraftan kendi mesleki bilgi ve ahlaksal anlayışı ve inanışına uygun, diğer taraftan da aklen sağlam hastasının hür iradesi ile verilmiş ve esasında da menfaatine uygun olan kararını yerine getiren hekimin hukuk açısından durumu ne olacaktır? Ne olmalıdır? Bu konuda verilecek hukuksal bir kararın da, hukukçu için tıpkı hekimin euthanasia kararını vermesindeki aynı güçlük ve geniş anlamdaki sorumlulukları taşıdığı inancındayım. “Canın, ancak onu veren Allah tarafından geri alınabileceği” görüşü nedeniyle, euthanasia tüm semavi dinlerce reddedilmektedir (4).

Kanun nazarında, pek çok ülke ile birlikte memleketimizde de euthanasia (adam öldürme) eylemi ile aynı mahiyette görülerek yasaklanmış olup, böyle bir eylemde bulunan hekim “kasten

adam öldürme” maddesine göre yargılanır (4). Ancak Rusya, ABD, İngiltere, Uruguay, Bolivya, Yunanistan ve diğer bazı memleketlerin ceza kanunlarında euthanasia ile suçlanan hekimlerin durumunun kasten adam öldürme suçundan farklı olup euthanasia’ya has kanun maddesine göre yargılandıklarını görmekteyiz (6).

Asırlardan beri bu konuda süregelen çok yönlü şartlanmalar altında görme durumunda bulunduğumuz euthanasia hakkındaki düşüncelerimizde ne kadar objektif olabilmekteyiz? Konu hakkındaki kararlarımızda duygusal mı yoksa gerçekçi ve rasyonel mi davranmaktayız? Bu soruları kendimize bir daha sorup mümkün olabildiğince soğukkanlılıkla ve peşin hükümlerden arınmış bir şekilde cevaplandırmamız doğru olur kanısındayım.

Uygulama açısından euthanasia aktif ve pasif olarak ikiye ayrılır (7,8). Aktif euthanasia da, hekimin, yüksek dozda potasyum klorür veya barbiturat gibi maddelerini damar içi zerkleri gibi, kullandığı farmakolojik vasıtalarla hayatın sonlandırılması söz konusu iken (8), passif euthanasia’da hekim, ya hayatın uzatılmasını temin edeceğini bildiği bazı ilaç, araç-gereç, suni beslenme gibi yapay vasıtaları hastasına kullanmaz ya da o zamana kadar hastasının hayatını uzatmakta bulunduğu böyle yapay vasıtaların kullanımını durdurur, bu tür yapay vasıtaları devreden çıkarır (8).

Şimdi, euthanasia kavramına yakın ve fakat çok farklı bir konu üzerinde dikkatle durmamız gerekir.

Ağır ve iyileşmesi tıbben beklenmeyen bir hastalığa musap ve fakat tam bir şüursuzluk içinde ağır koma halinde olup bitkisel hayatı yapay vasıtalarla sürdürülen bir hastanın yaşamı uzatan bu yapay vasıtaların devreden çıkarılmaları suretiyle, birkaç saat veya gün içinde hekimi tarafından bilinerek ve istenerek ölüme terk edilmesi durumundan söz etmek istiyorum.

Burada, tam bir şüursuzluk içinde derin bir koma halinde bulunması nedeni ile, hastanın bu husustaki hür iradesinden, kararından söz edilemeyeceği gibi, hekimin de -hastasının herhangi bir ızdırap çekmesi veya acı duymasının söz konusu olmaması nedeniyle- böyle bir girişimde bulunmasında hastasının ızdırabına son verme gibi etik bir mülahazada bulunmasına olanak da yoktur.

Ne var ki, komadaki hastaların takip ve tedavisini üstlenmiş her hekim, meslek hayatı boyunca, hasta aileleri tarafından kendisine doğrudan veya dolayısıyla yöneltmiş böyle isteklerle karşılaşmaktadır. Hekim tarafından daima ve katiyetle reddedilen, çoğunlukla parasal nedenlere dayanan böyle isteklerin, euthanasia'daki hastanın ızdırabını sonlandırma ve hukuki ehliye-

tini haiz bir kimsenin kararını yerine getirme gibi ahlaksal öğeleri taşımamalarına rağmen, kolayca dile getirebilmeleri düşündürücüdür. Böyle bir durumda hekimin, böyle bir yaklaşımı öneren aile efradına, hastanın, komada bulunması nedeni ile herhangi bir ızdırap veya acı duymadığı gibi herhangi şuurlu bir istekte bulunmasının da söz konusu olamayacağını izah etmekten başka yapacağı bir şey yoktur.

Konuyu bitirirken, 1930 ve 1940'larda Hitler rejimince, sözde ırkı koruma ve hastalıklar ile sakatlıklardan arındırma mülahazası ile müzmin ailevi hastalıklarla malul kimselerle aklen malullerin kitlevi olarak katledilmesinin euthanasia kavramı ile yakından uzaktan en ufak bir ilgisi olmayan bir insanlık cinayeti olduğunu vurgulamak isterim [9].

KAYNAKLAR

1. Horvath, T. (1972) Brit. Med. J, 79, 80-90.
2. Erem (1972) Adalet Psikolojisi, s. 44-48, Ankara.
3. Saglayan, M. (1966) Adalet Derg., 1, 1 -3.
4. Türk Ansiklopedisi (1988) Cilt 8, sf. 14-15, M.E.B. Yayınları, Ankara.
5. Dönmezer, S. (1971) Ceza Hukuku Hususi Kısım, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul.
6. Joseph Sanders, J. (1990) J Crim. Law, 60, 951-954.
7. Hypokrat Tıp Öğrencileri Dergisi (1988) Ocak/Şubat s. 3, sf. 12.
8. Cantor, N.L. (1989) Am. J. Law Med., 15, 45-54.
9. Erem (1964) İnsanlığa Karşı Cürümler, Ankara.